

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни «Професійна етика»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
27.06.2024 № 22)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

1. Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент Наталія ГОРОБЕЦЬ
2. Доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка, кандидат психологічних наук, доцент
Дмитро УСИК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – <u>3</u>	08 Право	Навчальний курс <u>1</u>
Загальна кількість годин – <u>90</u>	081 Право	Семестр <u>1</u>
Кількість тем – <u>5</u>	Бакалавр права	Вид контролю: <u>залік</u>
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
<p>Лекції – <u>10 годин</u>;</p> <p>Семінарські заняття – <u>20 годин</u>;</p> <p>Самостійна робота – <u>50 годин</u></p> <p>Індивідуальні завдання:</p> <p>Есе – <u>1, семестр 1</u></p>		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомлення з основними категоріями етики, особливостями професійної етики, моральним змістом трудової діяльності, службовим етикетом і формами ділового спілкування в повсякденних та екстремальних умовах, а також розвиток морально-етичної культури здобувачів вищої освіти, формування гуманістичного ставлення до професійної діяльності.

Завдання: сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти почуття професійного і громадянського обов'язку, гуманності, толерантності, поважного ставлення до закону, чесності, патріотизму та інших моральних якостей, необхідних професіоналам при виконанні службових завдань; ознайомлення з теоретичними основами професійної етики і культури; вивчення і систематизація основних етичних категорій; ознайомлення з особливостями прояву морального чинника у професійній діяльності; вивчення проблеми морального вибору і моральних конфліктів у професійній діяльності; формування навичок і знань ділового спілкування та службового етикету; набуття здатності орієнтуватися в основних напрямках і течіях сучасної етики, їх безпосереднього відтворення у духовному світі людини.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, соціологія та інші соціально-гуманітарні науки (історія, політологія, економіка, релігієзнавство,

культурологія, етика та естетика тощо), науки про освіту, юридична деонтологія, вікова психологія, гендерна психологія, психологія девіантної поведінки тощо.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- філософсько-методологічний зміст категоріально-понятійного апарату навчальної дисципліни «Професійна етика» з метою його застосування в юридичній діяльності;
- основні напрями і течії сучасної етики, їх безпосереднього відтворення у духовному світі людини;
- вимоги основних нормативно-правових актів у сфері моралі та етики;
- основи службового етикету і форми ділового спілкування в повсякденних і екстремальних умовах;

вміти:

- орієнтуватися в основних напрямках і течіях сучасної етики, їх безпосереднього відтворення у духовному світі людини;
- оцінити ситуацію морального вибору і морального конфлікту, визначити шляхи їх розв'язання та при потребі ступінь професійного ризику;
- обґрунтувати та забезпечити виконання комплексу робіт з попередження виникнення надзвичайних, конфліктних ситуацій у сфері ділового спілкування і службового етикету;
- орієнтуватися в основних нормативно-правових актах у сфері моралі та етики;
- розвивати творчий потенціал, що спрямований на досягнення успіху у професійній діяльності, підтримувати прагнення до самовдосконалення та найвищої професійної майстерності.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК-2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
	ЗК-13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей

		розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
	ЗК-14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.
	СК-3	Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.
Спеціальні компетентності (СК)	СК-14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. «Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії».

Професіоналізм як моральна риса особистості. Місце професійних кодексів у системі моралі. Соціокультурні передумови формування і становлення професійної етики у сучасному світі. Види професійної етики. Поняття і соціальна обумовленість професійної етики. Основні принципи професійної етики (гуманізм, справедливість, законність, патріотизм, колективізм) та специфіка їх реалізації у професійній діяльності. Сутність і специфіка моральних цінностей. Категорії етики як ступені пізнання моральних цінностей, їх світоглядне значення.

Поняття обов'язку, його об'єктивні й суб'єктивні сторони. Види обов'язку. Загальний і специфічний зміст у різних видах службового обов'язку.

Ризик у професійній діяльності. Совість як контрольно-регулятивний механізм моральної свідомості професіонала. Природа моральних конфліктів, їх сутність та структура. Специфіка морального фактору в службовій діяльності.

Чесність і гідність. Морально-психологічний аспект честі. Міжнародні акти щодо захисту честі та гідності. Актуалізація проблеми гідності в сучасних умовах утвердження демократії в Україні.

ТЕМА № 2. «Діловий (службовий) етикет».

Спілкування як фундаментальна властивість людського життя. Повага, співчуття, любов як моральні передумови спілкування. Парадигма спілкування у сучасній культурі. Мета і засоби спілкування. Бар'єри у спілкуванні. Етика спілкування як єдність внутрішнього і зовнішнього, змісту і форми.

Моральні основи професійного спілкування. Поняття моральної культури. Співвідношення понять «моральна культура», «професійна культура», «правова культура» особи. Структура моральної культури особи: культура моральної свідомості, культура моральної поведінки і культура морально-професійної діяльності. Критерій та рівні розвитку моральної культури особи. Моральна культура і престиж професії, авторитет закону.

Обов'язковість дотримання норм службового етикету при спілкуванні з іноземцями. Поняття етикету. Зовнішній вигляд. Професійна етика керівника. Вимоги коректності, ввічливості, скромності під час спілкування з громадянами.

ТЕМА № 3. «Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства».

Людина, її ідеальний образ в етичному і правовому вимірі сучасності. Ідеал людини та його реалізація в етичних вченнях, правових концепціях і програмах. Тілесність людини як етико-естетична і правова проблема сучасності.

Загальні тенденції сучасного розвитку теоретичних та прикладних, в тому числі і правової, етики.

Проблема насильства у сучасному суспільстві, його форми. Насильство і держава. Тероризм як етична, естетична і правова проблема.

Смертна кара як морально-правова проблема сучасного суспільства. Основні тенденції в історії смертної кари. Проблема смертної кари в Україні. Морально-правові напрями ставлення до смертної кари. Правове регулювання проблем евтаназії, фетальної терапії, клонування, трансплантації органів тощо.

ТЕМА № 4. «Професійна етика на міжнародному рівні».

Міжнародне визнання професійної етики. Вплив документів ООН на розвиток професійної етики. Міжнародні стандарти етичної професійної діяльності працівників правоохоронної сфери. Роль загальної декларації прав людини в розвитку професійної етики. Професійна етика в корпоративних міжнародних етичних кодексах правоохоронців.

ТЕМА № 5. «Сучасний стан та перспективи розвитку професійної етики».

Особливості функціонування професійної етики умовах окремих типів етичних систем. Моральні відхилення в діяльності правоохоронців. Поняття моральних відхилень, основні причини їх виникнення. Форми прояву та засоби попередження моральних відхилень. Формування культури моральних почуттів.

Сучасні тенденції та перспективи професійної етики в умовах трансформації суспільних відносин.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії	18	2	4			12	
Тема № 2. Діловий (службовий) етикет	18	2	4			12	
Тема № 3. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства	18	2	4			12	
Тема № 4. Професійна етика на міжнародному рівні	18	2	4			12	
Тема № 5. Сучасний стан та перспективи розвитку професійної етики	18	2	4			12	
Всього за семестр № 1	90	10	20	-	-	60	залік

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії	18	2	2			14	
Тема № 2. Діловий (службовий) етикет	18	2	2			14	
Тема № 3. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства	18		2			16	
Тема № 4. Професійна етика на міжнародному рівні	18		2			16	
Тема № 5. Сучасний стан та перспективи розвитку професійної етики	18		2			16	
Всього за семестр № 1	90	4	10	-	-	76	залік

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни	Література:
<p><u>Тема № 1. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрийте зміст необхідності використання професійної етики в діяльності. 2. Розкрийте сутність соціокультурних передумов формування і становлення професійної етики у сучасному світі. 3. Дайте характеристику ризику у професійній діяльності 4. Розкрийте сутність професіоналізму як моральна риса особистості. 5. У чому полягає сутність поняття обов'язку, його об'єктивні й суб'єктивні сторони? 6. Дайте характеристику міжнародним актам щодо захисту честі та гідності. 7. Охарактеризуйте загальний і специфічний зміст у різних видах службового обов'язку. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: https://cutt.ly/eefqMMNv 2. Професійна етика. <i>Доброчесність та етика</i> / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UK_R.pdf 3. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В.С.Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf
<p><u>Тема № 2. Діловий (службовий) етикет</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте загальну характеристику повазі, співчуттю, любові як моральним передумовам спілкування. 2. Охарактеризуйте етику спілкування як єдність внутрішнього і зовнішнього, змісту і форми 3. Які існують критерії та рівні розвитку моральної культури особи? 4. Розкрийте сутність поняття моральної культури. Співвідношення понять «моральна культура», «професійна культура», «правова культура» особи. 5. Дайте загальну характеристику структури моральної культури особи: культура моральної свідомості, культура моральної поведінки і культура морально-професійної діяльності. 6. Основні моральні основи професійного спілкування. 7. В чому полягає моральна культура і престиж професії, авторитет закону. 8. Визначити обов'язковість дотримання норм службового етикету при спілкуванні з іноземцями. 9. Розкрийте та проаналізуйте поняття етикету. Зовнішній вигляд. 10. У чому полягає сутність професійної етики керівника. Вимоги коректності, ввічливості, скромності під час спілкування з громадянами? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: https://cutt.ly/eefqMMNv 2. Професійна етика. <i>Доброчесність та етика</i> / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UK_R.pdf 3. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В.С.Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf
<p><u>Тема № 3. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити ідеал людини та його реалізація в етичних вченнях, правових концепціях і програмах. 2. Які загальні тенденції сучасного розвитку теоретичних та прикладних, в тому числі і правової, етики. 3. Назвати основні проблеми насильства у сучасному суспільстві, її форми. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: https://cutt.ly/eefqMMNv 2. Професійна етика. <i>Доброчесність та етика</i> / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UK_R.pdf

<p>4. Охарактеризувати тероризм як етична, естетична і правова проблема.</p> <p>5. Дати характеристику смертної кари як морально-правова проблема сучасного суспільства.</p> <p>6. Які основні тенденції в історії смертної кари. Проблема смертної кари в Україні.</p> <p>7. Морально-правові напрями ставлення до смертної кари.</p> <p>8. Охарактеризувати правове регулювання проблем евтаназії, фетальної терапії, клонування, трансплантації органів тощо.</p>	<p>s/E4J Integrity and Ethics Module 14 final UK R.pdf</p> <p>3. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В.С.Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf</p>
<p><u>Тема № 4. Професійна етика на міжнародному рівні</u></p> <p>1. У чому полягає міжнародне визнання професійної етики?</p> <p>2. Охарактеризуйте міжнародні стандарти етичної професійної діяльності.</p> <p>3. Розкрийте та проаналізуйте роль загальної декларації прав людини в розвитку професійної етики.</p> <p>4. Охарактеризуйте вплив документів ООН на розвиток професійної етики.</p> <p>5. Розкрийте сутність поняття професійна етика в корпоративних міжнародних етичних кодексах правоохоронців</p> <p>.</p>	<p>1. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: https://cutt.ly/eefqMMNv</p> <p>2. Професійна етика. <i>Доброчесність та етика</i> / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UK_R.pdf</p> <p>3. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В.С.Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf</p>
<p><u>Тема № 5. Сучасний стан та перспективи розвитку професійної етики</u></p> <p>1. Дайте визначення поняттю моральних відхилень, основні причини їх виникнення.</p> <p>2. Охарактеризуйте сучасні тенденції та перспективи професійної етики в умовах трансформації суспільних відносин.</p> <p>3. Визначити особливості функціонування професійної етики умовах окремих типів етичних систем.</p> <p>4. Наведіть моральні відхилення в діяльності правоохоронців.</p> <p>5. У чому полягають форми прояву та засоби попередження моральних відхилень?</p> <p>Охарактеризуйте формування культури моральних почуттів.</p>	<p>1. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: https://cutt.ly/eefqMMNv</p> <p>2. Професійна етика. <i>Доброчесність та етика</i> / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UK_R.pdf</p> <p>3. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В.С.Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf</p>

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми наукових есе

1. Виникнення етики як науки та її місце в системі філософського знання.
2. Предмет етики: історія формування.
3. Вплив етики на формування моральності особи.
4. Мораль як форма суспільної свідомості, її специфіка та види.
5. Сутність моралі, її структура та функції.
6. Сутність та структура моральної свідомості.
7. Моральна свідомість і моральна практика: проблеми взаємодії та взаємозв'язку.
8. Моральні відносини. Їх структура та функції.
9. Походження та етапи розвитку моралі. Загальнолюдське та конкретно-історичне в моралі.
10. Моральні засади формування і функціонування професійної етики.
11. Мораль і право як головні регулятори професійної діяльності юристів, їх єдність та відмінність (Закон України «Про захист суспільної моралі»).
12. Моральнісна сутність служіння суспільству і державі.
13. Поважне ставлення до закону як поняття моральності.
14. Загальнолюдське й професійне у моралі правозахисників.
15. Професійна етика як історичне і загальнокультурне явище.
16. Відображення принципів гуманізму, справедливості і законності в Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод.
17. Відображення принципів гуманізму, справедливості і законності у вітчизняному законодавстві.
18. Справедливість як категорія та принцип професійної етики правозахисників.
19. Співвідношення принципів законності та справедливості в професійній діяльності правозахисників.
20. Трудова мораль і професійна етика: співставлення та аналіз понять.
21. Морально-правовий зміст принципу законності та його застосування в діяльності правозахисників.
22. Непорушність принципів гуманізму, законності і справедливості та вимоги щодо їхнього дотримання у Кримінальному кодексі України.
23. Гуманізм та насилля в діяльності правозахисників.
24. Професійна етика правозахисників – складова частина загальнолюдської моралі (Конвенція про права дитини, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»).
25. Добро і зло як вихідні категорії етики. Специфіка їх прояву в правоохоронній діяльності.
26. Загальна характеристика принципів морального вибору. Гуманізм права та правоохоронної діяльності.

27. Взаємозв'язок мотиву, психологічного рішення та внутрішніх переконань у моральному виборі.
28. Моральний вибір у діяльності правозахисника. Моральна допустимість правового примусу.
29. Закон і моральна відповідальність правозахисників.
30. Ризик як засіб вирішення суперечностей у діяльності правозахисника.
31. Честь і гідність особи. Декларація проти катувань та інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання: загальні положення.
32. Поняття особистої честі та гідності і гарантія їхнього дотримання в Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод та Конституції України.
33. Категорія обов'язку. Співвідношення службового та морального обов'язку в діяльності правозахисника.
34. Совість як контрольно-регулятивний механізм моральної свідомості правозахисника.
35. Професійний обов'язок, честь і совість – основа моральних відносин у правоохоронній діяльності.
36. Моральний зміст сенсу життя та щастя. Основні сучасні підходи до розкриття категорій сенсу життя та щастя.
37. Життя і смерть як етична проблема.
38. Страх, сором, совість: співставлення та порівняльний аналіз понять.
39. Моральна природа конфліктів, їх сутність та структура.
40. Морально-професійна деформація: сутність та шляхи її подолання.
41. Специфіка морального фактору в службовій діяльності правозахисників.
42. Поняття «моральна культура». Взаємозалежність розвиненої моральної культури і професійних якостей правозахисника.
43. Службовий етикет правозахисників. Етика ділового спілкування.
44. Особливості службового етикету.
45. Імідж правозахисника як представника державної влади.
46. Мистецтво спілкування і проблеми формування позитивного іміджу правозахисника.
47. Культура взаємовідносин як визначальна складова службового етикету.
48. Професійна етика правозахисника. «Кодекс поведінки посадових осіб щодо дотримання правопорядку»: загальні положення.
49. Морально-психологічні підстави та етичні норми поведінки правозахисника в екстремальних ситуаціях.
50. Етика, етикет, імідж: співставлення та порівняльний аналіз понять.
51. Підстави для легітимності насильства в історії становлення і розвитку держави.
52. Смертна кара: правовий та етичний аспекти проблеми (Загальна декларація прав людини).
53. Расизм як етична і правова проблема сучасності (Декларація про ліквідацію всіх форм расової дискримінації).

54. Проблема дотримання універсальних принципів моралі у суспільствах перехідного типу.
55. Мозаїчний характер моралі сучасного суспільства.
56. Процес урбанізації як етико-правова проблема.
57. Патріотизм та космополітизм у сучасній етиці.
58. Біоетика як феномен сучасної прикладної етики.
59. Етичні цінності та ідеали сучасних молодіжних субкультур.
60. Самоосвіта і самовиховання як етична установка сучасної людини.

6. Методи навчання

Методи навчання при проведенні лекцій: лекція із застосуванням проблемного методу; лекція-візуалізація (на основі методу наочності з використанням аудіо-, відеотехніки); лекція-презентація.

Методи навчання при проведенні семінарських занять: ситуативні задачі; диспут; дослідницький (проведення соціологічних досліджень (опитування); фронтальне опитування; круглі столи з проблемних питань; аналіз конкретних ситуацій.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Питання до заліку

1. Виникнення етики як науки та її місце в системі філософського знання.
2. Предмет етики: історія формування.
3. Вплив етики на формування моральності особи.
4. Мораль як форма суспільної свідомості, її специфіка та види.
5. Сутність моралі, її структура та функції.
6. Сутність та структура моральної свідомості.
7. Моральна свідомість і моральна практика: проблеми взаємодії та взаємозв'язку.
8. Моральні відносини. Їх структура та функції.
9. Походження та етапи розвитку моралі. Загальнолюдське та конкретно-історичне в моралі.
10. Моральні засади формування і функціонування професійної етики.
11. Мораль і право як головні регулятори професійної діяльності юристів, їх єдність та відмінність (Закон України «Про захист суспільної моралі»).
12. Моральнісна сутність служіння суспільству і державі.
13. Поважне ставлення до закону як поняття моральності.
14. Загальнолюдське й професійне у моралі правозахисників.
15. Професійна етика як історичне і загальнокультурне явище.
16. Відображення принципів гуманізму, справедливості і законності в Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод.
17. Відображення принципів гуманізму, справедливості і законності у вітчизняному законодавстві.
18. Справедливість як категорія та принцип професійної етики правозахисників.
19. Співвідношення принципів законності та справедливості в професійній діяльності правозахисників.
20. Трудова мораль і професійна етика: співставлення та аналіз понять.
21. Морально-правовий зміст принципу законності та його застосування в діяльності правозахисників.
22. Непорушність принципів гуманізму, законності і справедливості та вимоги щодо їхнього дотримання у Кримінальному кодексі України.

23. Гуманізм та насилля в діяльності правозахисників.
24. Професійна етика правозахисників – складова частина загальнолюдської моралі (Конвенція про права дитини, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»).
25. Добро і зло як вихідні категорії етики. Специфіка їх прояву в правоохоронній діяльності.
26. Загальна характеристика принципів морального вибору. Гуманізм права та правоохоронної діяльності.
27. Взаємозв'язок мотиву, психологічного рішення та внутрішніх переконань у моральному виборі.
28. Моральний вибір у діяльності правозахисника. Моральна допустимість правового примусу.
29. Закон і моральна відповідальність правозахисників.
30. Ризик як засіб вирішення суперечностей у діяльності правозахисника.
31. Честь і гідність особи. Декларація проти катувань та інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання: загальні положення.
32. Поняття особистої честі та гідності і гарантія їхнього дотримання в Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод та Конституції України.
33. Категорія обов'язку. Співвідношення службового та морального обов'язку в діяльності правозахисника.
34. Совість як контрольно-регулятивний механізм моральної свідомості правозахисника.
35. Професійний обов'язок, честь і совість – основа моральних відносин у правоохоронній діяльності.
36. Моральний зміст сенсу життя та щастя. Основні сучасні підходи до розкриття категорій сенсу життя та щастя.
37. Життя і смерть як етична проблема.
38. Страх, сором, совість: співставлення та порівняльний аналіз понять.
39. Моральна природа конфліктів, їх сутність та структура.
40. Морально-професійна деформація: сутність та шляхи її подолання.
41. Специфіка морального фактору в службовій діяльності правозахисників.
42. Поняття «моральна культура». Взаємозалежність розвиненої моральної культури і професійних якостей правозахисника.
43. Службовий етикет правозахисників. Етика ділового спілкування.
44. Особливості службового етикету.
45. Імідж правозахисника як представника державної влади.
46. Мистецтво спілкування і проблеми формування позитивного іміджу правозахисника.
47. Культура взаємовідносин як визначальна складова службового етикету.
48. Професійна етика правозахисника. «Кодекс поведінки посадових осіб щодо дотримання правопорядку»: загальні положення.
49. Морально-психологічні підстави та етичні норми поведінки правозахисника в екстремальних ситуаціях.

50. Етика, етикет, імідж: співставлення та порівняльний аналіз понять.
51. Підстави для легітимності насильства в історії становлення і розвитку держави.
52. Смертна кара: правовий та етичний аспекти проблеми (Загальна декларація прав людини).
53. Расизм як етична і правова проблема сучасності (Декларація про ліквідацію всіх форм расової дискримінації).
54. Проблема дотримання універсальних принципів моралі у суспільствах перехідного типу.
55. Мозаїчний характер моралі сучасного суспільства.
56. Процес урбанізації як етико-правова проблема.
57. Патріотизм та космополітизм у сучасній етиці.
58. Біоетика як феномен сучасної прикладної етики.
59. Етичні цінності та ідеали сучасних молодіжних субкультур.
60. Самоосвіта і самовиховання як етична установка сучасної людини.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання є: залік, тести, реферати, наукові есе, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, підготовка рефератів, наукових есе, проведення соціологічного дослідження, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 \right) * 10$$

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи

академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (заліку).

$$\text{Підсумкові бали на навчальній дисципліні} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (заліку) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Здобувач повинен отримати під час аудиторної та самостійної роботи необхідну кількість оцінок.

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок (денна форма навчання)	Підготувати наукове есе, виконати завдання самостійної роботи до кожної теми	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками
80-84			
75-79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками
65 – 69			
60 – 64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21 – 40			
1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література

Основна

1. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник. Київ : НАДУ, 2015. 204 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/Etika-derzhavnogo-sluzhbovtsya.pdf>
2. Етичні основи правоохоронної діяльності : навчально-методичні рекомендації для студ. юридичного факультету. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 36 с. URL: <https://cutt.ly/eefqMMNv>
3. Мулярчук Є. І. Покликання і професія в аспекті етичної мотивації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2019. Вип.1-2 С. 167–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Multi_2019_1-2_12
4. Професійна етика. *Доброчесність та етика* / ООН. Відень, 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_14_final_UKR.pdf
5. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf>
6. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри / за ред. Л. Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с. URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/journal/monografiya21_04_22.pdf
7. Тофтул М. Г. Етика : підручник. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 448 с. URL: <http://pe.ptngu.com/04.html>
8. Етика юриста : конспект лекцій / укладач Л. В. Теліженко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 163 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80861/3/Telizhenko_etyka.pdf
9. Професійна етика юриста : навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2357/1/%D0%9F%D0%95%D0%AE%20.pdf>

Додаткова

1. Аналіз даних і розробка рекомендацій в боротьбі з антисемітизмом та ксенофобією щодо ромів в Україні: за рівні права та рівні можливості. Фонд EVZ «Пам'ять, відповідальність, майбутнє», 2017. URL: [http://kngu.org/sites/default/files/evz_report_2017_print_re%20\(1\).pdf](http://kngu.org/sites/default/files/evz_report_2017_print_re%20(1).pdf)
2. Білоус Т. Л. Манько В. О. Соціально-психологічні передумови корупції працівників правоохоронних органів. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.). / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 127–129. URL: <https://univd.edu.ua/uk/dir/401/arkhiv-konferentsiy-seminariv-ta-kruglykh-stoliv>

3. Білоус Т. Л., Кутуєнко Д. О. Надання домедичної допомоги постраждалим із психогенними реакціями в надзвичайних ситуація. *Питання сучасної науки і права* : матеріали XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти (21 квітня 2023 р., м. Суми)/Сумська філія ХНУВС. Суми : СФХНУВС, 2023. С. 206–208. URL: https://sumy.univd.edu.ua/files/conference/kafjur_20_04_2023.pdf
4. Білоус Т. Л., Лахтарина Т. М. Дослідження професійної деформації працівників правоохоронної органів. *Питання сучасної науки і права* : матеріали XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти (21 квітня 2023 р., м. Суми) / Сумська філія ХНУВС. Суми : СФХНУВС, 2023. С. 209–212. URL: <https://sumy.univd.edu.ua/uk/dir/66/materialy-naukovo-praktychnykh-konferentsiy>
5. Гарасимів Т., Базарник М. Методологічна дилема дефініції «соціалізація» у філософсько-правових концепціях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. Львів, 2016. № 855. С. 158–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_25
6. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях : навч. посіб. / Л. О. Шевченко, Ю. В. Кобікова, І. В. Ламаш та ін.; [Міжнар. благод. фонд «СНІД Фонд Схід-Захід», Харк. нац. ун-т внутр. справ]. Київ : [б.в.], 2015. 148 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7e1220c-14f3-421e-86c7-1f99f1331c79/content>
7. Глобальні та локальні кризи: переосмислюючи українське суспільство : матеріали Міжнародних соціологічних читань пам'яті Н. В. Паніної / За наук. ред. Є. І. Головахи, О. Г. Стегнія, О. О. Максименко. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. 170 с. URL: <https://cutt.ly/WedV8mmu>
8. Книш М., Котик Л. Глобальні проблеми людства : навч. посібник. Львів : ПростірМ, 2021. 130 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/Kotykh-Knysh-Globalni_problemy_liudstva-book.pdf
9. Кравченко Т. О. Технології, які змінюють суспільство. Суспільство, що трансформує етику (філософський аналіз). *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 38–44. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/10.pdf>
10. Ксенофобія в Україні 2018 р. Інформаційно-аналітична доповідь за результатами моніторингу / М. Бондар, В. Ліхачов. К., 2019. URL: http://www.romagenocide.com.ua/data/files/Xenophobia_in_Ukraine_2018Ukr.pdf
11. Пономаренко Т. О. Існування людини в умовах «соціального канібалізму»: виклики сучасності (філософсько-аксіологічний аналіз). *Філософія науки: традиції та інновації* : науковий журнал / МОН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [редкол.: М. М. Ведмедєв, В. С. Бугрій, І. О. Снегірьов та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 1 (19). С. 65–78. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8365/1/ponomarenko.pdf>
12. Пономаренко Т. О., Рудь В. О. Імплементация світових цінностей в український аксіологічний простір: філософський аналіз. *Становлення сучасної Української держави: роль європейських цінностей у формуванні демократичного буття* = *The Formation of the Modern Ukrainian State : The Role*

of European Values in the Formation of Democratic Life : міжнар. наук. конф. в рамках міжнар. проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» (7 листоп. 2023 р., м. Миколаїв) / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. С 103–106. URL: <https://cutt.ly/KedV3f0b>

13. Пономаренко Т. О., Білоус Т. Л. Предмет соціології культури, її структура та функції. *Наше право*. 2023. № 3. С. 205–208. doi: 10.32782/NP.2023.3.30. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/5834>

14. Професійна етика вищої освіти : навч. посіб. для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А. П. Алексеєнко, К. І. Карпенко, Л. О. Гончаренко, В.В. Дейнека. Харків: ХНМУ, 2015. 77 с. URL: <https://cutt.ly/oefwoNTK>

Нормативно-правові акти

1. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996р. документ 995_788. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text

2. Декларація прав дитини: резолюція 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text

3. Декларація принципів толерантності: затв. резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

4. Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань: резолюція 36/55 Генеральної Асамблеї ООН від 25 листоп. 1981 р. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/43860>

5. Декларація про поліцію: затв. резолюцією № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text

6. Європейський кодекс поліцейської етики: ухвал. рекомендацією Res (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 19.09.2001 р. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

7. Загальна декларація прав людини: затв. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

8. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: затв. резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: ратиф. Законом України від 18.10.2006 р. № 251-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16>.

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

11. Конвенція про права дитини: редакц. затв. резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
13. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб: затв. резолюцією 51/59 Генеральної Асамблеї ООН від 12.12.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788.
14. Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку: затв. резолюцією восьмого Конгресу ООН з попередження злочинності та поводження з порушниками від 07.09.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334.
15. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>
16. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
17. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
18. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
19. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 7 лют. 2018 р. № 58. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.
21. Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських : наказ МВС України від 19 серп. 2017 р. № 718. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17#Text>
22. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV. Дата оновлення: 09.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.
23. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
24. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
25. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>
26. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квіт. 1991 р. № 87-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
27. Про затвердження Кодексу поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами від 05.07.2011р. за №z0922-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-11#Text>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Інститут демографії і соціальних досліджень імені В. М. Птухи НАН України. URL: <http://www.idss.org.ua>
2. Інститут соціології НАН України. URL: <https://i-soc.com.ua/>
3. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. Соціологія. Соціальна робота. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/98>
4. Інституційний репозитарій ХНУВС. Психологія. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/communities/09bbb8bd-3daa-4342-871b-c60ad7fa21ac>
5. Науковий журнал «Право і безпека». URL: <https://dspace.univd.edu.ua/communities/fc6998f5-f1b1-4eed-ad35-2a26790d9093>
6. Публікації Інституту соціології НАН України. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/publications>
7. Соціальні виміри суспільства (збірники наукових праць). URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/socialni-vimiri-suspilstva/>
8. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (Інфографіка). URL: <https://dif.org.ua/category/infographics>
9. Цілі сталого розвитку. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>